

«М.А. Гендельманның 110 жылдығына арналған «Сейфуллин оқулары – 19» халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары = Материалы международной научно-практической конференции «Сейфуллинские чтения – 19», посвященной 110 - летию М.А. Гендельмана» - 2023.- Т.І, Ч.ІІ.- Б.98-101.

ӘОЖ : 619:614.3:637.56 (574.22) (045)

АҚМОЛА ОБЛЫСЫ ҚОРҒАЛЖЫН АУДАНЫ ШАЛҚАР КӨЛІ БАЛЫҚТАРЫНЫҢ ВЕТЕРИНАРИЯЛЫҚ-САНИТАРЛЫҚ БАҒАСЫ

*Тлеулесов Р.Б., в.э.к., аға оқытушы
Байқоныс Т.Б., 2 курс магистранты*

*С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті,
Астана қ.*

Қазіргі таңда Қорғалжын ауданында ауланған балықтардың азық-түлік қауіпсіздігі туралы мәселе туындайды. Осыған байланысты адамдарды тасымалдаушысы балық болып табылатын аурулардан қорғау мәселелері ерекше маңызға ие. Сондықтан өндеудің барлық кезеңдерінде балықтың сапасы мен қауіпсіздігін бағалау өте өзекті [1]. Описторхоз дерті Республикалық эпидемиологиялық стансаның мәліметтері бойынша, соңғы кездері халық арасында өрши түсуде, бұл Қазақстандағы эпидемиологиялық жағдайдың алаңдатарлық екенін көрсетеді. Солтүстік Қазақстан және Ақмола облыстарында описторхоз ауруына эпидемиологиялық мониторинг жүргізу нәтижесінде соңғы 10 жылда (2011-2021 жж.) описторхоздың сәйкесінше 149 жағдайы тіркелгені анықталды [2].

Нәтижесінде, жоғарыда айтылған мәселеге байланысты Ақмола облысы Қорғалжын ауданы Шалқар көлі балықтарына ветеринариялық-санитариялық сараптау жүргіздік.

Балықтардың гельминтоздармен және бактериоздармен жұқтыруын гельминтологиялық және клиникалық зерттеу арқылы жүргізілді. ҚазАТУ ветеринария кафедрасының «Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі» зертханасының базасында зерттеу жүргізілді. С.Сейфуллин. Зерттеу толық гельминтологиялық зерттеу әдісімен жүргізілді, ол қабыршақтарды, желбезектерді, көздерді, ішкі мүшелерді және бұлшықеттерді көру және компрессорлық әдіспен зерттеуді қамтыды. Бұл ретте, әсіресе жиі кездесетін гельминтоздарды анықтау мақсаты қойылды. Балықтардың паразиттермен зақымдану дәрежесін сандық анықтау үшін инвазияның қарқындылығы мен экстенсивтілігі, сонымен қатар паразиттердің көптік индексі сияқты көрсеткіштер қолданылды[3].

Описторхозға зерттеу кезінде балықты жарып сойғанда белгілі бір схеманы ұстану керек. Біріншіден, біз тіндерді немесе мүшелерді тексереміз, олардың түсіне, өлшеміне, пішініне, консистенциясы мен патологиялық белгілердің болуына назар аударамыз. Осыдан кейін біз балықтың әр түрі мен тұқымдастары

бойынша әрбір паразит үшін инвазияның экстенсивтілігі мен қарқындылығын жеке есептейміз. Тіндер мен мүшелерден кейін микроскоп немесе трихиноскоп арқылы тексереміз [4].

Балықтардың гельминтоздармен инфекциясын анықтау кезінде ішкі ағзалар, бұлшықеттер, тері, желбезек, көздері зерттеледі. Соның ішінде трихинеллоскоптың көмегімен бұлшықет бөлімдерін, желбезектерді, шырышты және қабыршақтарды компрессорлық зерттеу жүргізілді (1- сурет) [5].

1 сурет - Трихинеллоскоппен зерттеу.

Жұқпалы аурулардың клиникалық белгілерінің болуына және паразиттік аурулардың қоздырғыштарының бар-жоғына Шалқар көлінен мөңке балығынан 22 дана, торта балығынан 13 дана, шортан балығынан 5 дана және алабұға балығынын 8 данасы зерттелді.

1 кесте- Шалқар көлі балығынын органолептикалық көрсеткіштері

Көрсеткіштер	Балық түрлері					
	мөңкеп=22		Алабұға n=8	Шортан n=5	Тортап=13	
	n=17	Күмәнді n=5			n=10	Күмәнді n=3
Шырыш	Мол, мөлдір, бөтен иіс жоқ	Сәл бұлдыр, жабысқақ	Мол, мөлдір, бөтениіссіз	Мөлдір, иіссіз	Мол, мөлдір, бөтен иіс жоқ	Сұр түсті, жабысқақ
Қабыршақ	Тегіс, жылтыр, шығаруқын	Күңгірт, жеңіл жұлынады	Жұмсақ, жылтыр, әрең жұлынады.	Тегіс, жылтыр, шығаруқын	Жылтыр, оңайтартылады	Күңгірт, жеңіл жұлынады
Көз	Шығыңқы, таза, қасаң	Көз алмасы төмен түскен	Дөңес, таза, қасаң қабығы	Дөңес, таза, қасаң	Таза, аздап түскен,	Көзі терең түскен

	қабығы мөлдір		мөлдір	қабығы мөлдір	қасаң қабығы мөлдір	
Ауызы	жабық	Жартылай ашық	жабық	жабық	жабық	Жартылай ашық
Желбезек	Түсі қызыл, кілегейі мөлдір, қақпақша лары тығыз	Ақшыл- қызыл, кілегейі лайлы, қақпақшал ары ашықтау	Түсі ашық қызыл, кілегейі мөлдір	Түсі ашық қызыл, кілегейі мөлдір	Түсі ашық қызыл,кіл егейі мөлдір	Әлсіз сұр, иісі қышқыл,же лбезек астында балшық қалдықтар ы табылды
Іштің және ішкі ағзаларды ң жағдайы	Іші қампиған; ішкі мүшелері жақсы көрінеді	Іші ісінген; ішкі мүшелері әрең ажыратыла ды, өт қабы үлкейген	Іші ісінбеген; ішкі мүшелері жақсы ажыратыла ды	Іші ісінбеген; ішкі мүшелері жақсы ажыратыл ады	Іші қампиған; ішкі мүшелері жақсы ажыратыл ады	Ішкі ағзалары сарғайған, мүшелері нашар ажыратыла ды
Консис- тенциясы	Консистенц иясы тығыз; балық бүгілмейді; етті сүйектен ажырату қиын	Консистен циясы серпімді; ет жеңіл сүйектен алынады.	Консистенц иясы серпімді; балық аздап бүгіледі, ет сүйектерден әрең бөлінеді	Консисте нциясы серпімді; балық аздап бүгіледі, ет сүйектерд ен әрең бөлінеді	Консисте нциясы тығыз; балық бүгілмейд і; етті сүйектен ажырату қиын	Консистен циясы серпімді, ет жеңіл сүйектен алынады.

Барлық зерттелген балық үлгілерінде органолептикалық көрсеткіштер қалыпты шектерде болды. Қабыршақтары жылтыр, көздері томпайған, шырыш таза, өзіне тән иісі бар. Желбезек қақпақтары тығыз орналасқан, желбезек түсі қызылдан қою қызылға дейін болды, 13 торта балықтың 3 данасынан желбезек астында балшық қалдықтары мен қоқыс табылды. Ішкі ағзалары зақымданбаған, анық көрінеді, іштері ісінбеген. 22 мөңке балықтың 1 данасында өт қабы үлкейген (2-сурет) және 4 данасының іштері ісініп, ішкі мүшелері әрең ажыратылды.

2- сурет - өт қабының ісінуі

Гельминтологиялық зерттеу нәтижелері бойынша сынамаларда гельминттер анықталмады.

Қорытындылай келе органолептикалық зерттеулер бойынша 48 балықтың 40-ы яғни 91,6% балауса деп танылса, қалған 8 дана балық 8,3% күмәнді деп танылды. Гельминтологиялық зерттеу нәтижелері бойынша сынамаларда гельминттер анықталмадықтан балауса деп танылып шектеусіз сатылымға жіберіледі.

Әдебиеттер тізімі

1 Kiyan, Vladimir S. Bulashev, Aitbay K.; Katokhin, Aleksey V. *Opisthorchis felinus* and *Metorchis bilis Metacercariae* in Cyprinid Fish *Leuciscus idus* in Nura-Sarysu River, Kazakhstan. [Text]/ Indexed.-2018. №-12(28). -P.267-274. [Opisthorchis felinus and Metorchis bilis Metacercariae in Cyprinid Fish Leuciscus idus in Nura-Sarysu River, Kazakhstan-Web of Science Core Collection](#)

2 Долганова С.Г., Нохрина, Е. В., «Ветеринарно – санитарная экспертиза» [Текст]/ Реферативный журнал «Экологическая безопасность в АПК». -2019.- № 2.- С.508.

3 Лысенко А.А. Ассоциативные заболевания прудовых рыб при интенсивном рыборазведении [Текст]/ А.А. Лысенко /Ветеринария. -2003. - №12. - С.32-34.

4 Вастьянова А.А. Гельминтозы рыб в рыбохозяйственных водоемах Саратовской области [Текст]: А.А. Вастьянова: дис. ... канд. вет. наук. -Саратов. -2013. - 127 с.

5 Зиновьев Е.А., Мандрица С.А. Методы исследования пресноводных рыб [Текст]: Учебное пособие по спецкурсу // Пермский ун-т. – Пермь. 2003. - 113 с.